

SCHANDA BALÁZS *Magyar állami egyházjog (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae, I. Institutiones 4)* Szent István Társulat, Budapest 2000. I-XXII + 224 pp.

A magyarországi politikai rendszerváltás és a demokratikus jogállam kiépítése gyökeresen megváltoztatta az államnak a vallási meggyőződésről alkotott felfogását. Ezt tükrözi a többször módosított Magyar Köztársaság Alkotmánya is és az 1990. évi IV. törvény a lelkiismereti és vallásszabadságról. A fejlett demokratikusan berendezkedett európai országokban különböző modellek alakultak ki az egyes vallási közösségek – céljaik és tevékenységük – állammal való kapcsolatának rendezésére. Schanda Balázs könyve ennek a sajátos interdiszciplináris jogterületnek, amely „az egyházaknak és vallási közösségeknek az államhoz, egymáshoz és az egyes személyekhez fűződő viszonyát tárgyalja.”, tan- és kézikönyvi összefoglalása.

Az állami egyházjog (Staatskirchenrecht) művelése leginkább német, olasz és spanyol nyelvterületen vált kedveltté. Magyarországon ez a jogterület az elmúlt ötven évben teljesen eltűnt a jogi oktatásból, holott még a múlt században is gazdag – főleg latin – irodalommal rendelkezett. Így már témáját tekintve is hiánypótlónak tekinthető a kötet.

A szerző a jogi kézikönyvek klasszikus felosztását követve, az állami egyházjog fogalmának meghatározása után először a jogforrásokra tér rá (6-8), majd a vallási közösségek állam által elismert működését lehetővé tevő legfőbb jogelvet, a vallásszabadság kérdését tárgyalja, mindenekelőtt általánosságban (9-19.), majd a nemzetközi jogban megjelenő konkrét megoldások és jogesetek alapján (20-46.). Ez a gyakorlati megalapozás teszi lehetővé az állam és vallás viszo-

nyában felmerülő alapkérdések vizsgálatát (47-64.), amelynek egy sajátos vetülete az egyház jogalanyiségének a kérdése (65-118.). A kötet második, különös részében (119-189.), Schanda külön foglalkozik azokkal az esetekkel, amikor az állam aktívan is közreműködik a vallásszabadság biztosításában. Végül a szerző a nemzetközi megoldások ismertetésével kísérletet tesz a Magyarországon az állam és az egyház elválasztása kérdésében kialakított modell értékelésére (190-210).

Kétségtelenül kiemelkedő érdeme a könyvnek az a kristálytisztá és elfogulatlan látásmód, ahogy jogi precizitással bemutatja a lelkiismereti szabadságból folyó jogokat, és azoknak határát, az állam kötelességeivel összekapcsolva. Külön értékelnünk kell azt a hosszú és részletes esettanulmányt, ami az Európai Emberi Jogi Bíróság vallásszabadsággal kapcsolatos, vagy azzal kapcsolatba hozható ügyeit ismerteti (25-46.). A felsorolt esetek tendenciájából is egyértelműen látszik, hogy a vallásszabadság alapjoga megsértésének a kérdése legtöbbször a görögországi ügyekkel összefüggésben merült fel, amelyek többségében elmarasztaló ítélet született. Ehhez tudnunk kell, hogy Görögországban a görög ortodox egyház „uralkodó egyház” státuszt élvez. A többi esetben a bíróság gyakran tolerálta a vallási meggyőződés kifejezésre juttatása jogának a korlátozását, mivel azok az adott országok törvényeiben rögzítettek voltak és legitim célra irányultak.

Hasonlóan fontos az állam világnézeti semlegességével foglalkozó alpont (58-63.), mivel egyfelől ez az állam és egyház elválasztásának a lényegét érinti, másfelől ez az a kérdés, amely Magyarországon a legtöbb félreértésre és hamis interpretációra adott okot. Az állam és az egyház ma egymástól elválasztottan működik hazánkban, így az állam nem képes azonosulni semmilyen kifejezett világnézettel. Ez természetesen nem adhat okot az európai, és benne a magyar kultúra örökségének az elvetésére, hiszen mind az általános európai közgondolkodás, mind pedig az egyes országok politikai struktúrájának, illetve jogi berendezkedésének kialakulása magán hordozza az egységes európai keresztény hagyományt, amelynek tiszteletben tartása már nem a vallási elkötelezettséget, hanem a közös európai normák elfogadását jelenti. Az elválasztás következményeként az állam nem tarthat fenn vallásilag elkötelezett intézményeket, de azoknak közcélokot ellátó funkciója indokolhatja a közintézményekhez hasonló támogatását. Ezzel nem sérül sem az állam semlegessége, sem pedig az egyházi intézmény belső autonómiája.

Nagyon fontosnak kell tekintenünk a 8. fejezetet (különös rész: 119-189), amely egy évtized után végre egy helyen tartalmazza mindazokat az eseteket, amikor az egyházi tevékenységnek állami elismertsége, illetve a jog által szabályozott következménye van (közoktatás, felsőoktatás, Tábori Lelkészi Szolgálat, munkajog, finanszírozás, büntetőjogi védelem). Sajnos ebből a fejezetből kimaradt a szerzetesrendek és tagjaik jogi helyzetének vizsgálata, amely sok félreértésre és nehézségre ad okot mind a mai napig a magyarországi joggyakorlatban, különös tekintettel a tulajdonjogi kérdésekre.

A kötetet rövidítésjegyzék (vii-viii.) és napra kész nemzetközi bibliográfia (ix-xii.) vezet be, és egyszerűen kezelhető tárgy és jogszabály mutató zárja (211-218.; 219-224).

Magyarországon az utóbbi tíz évben gyakran származtak problémák abból, hogy sem az állami, sem pedig az egyházi fél számára nem volt egyértelmű, hogy mit is jelent az állam és az egyház egymástól való elválasztottsága, illetve melyek azok a jogok és kötelességek, amelyek az elválasztás következményeként az egyes feleket terhelik. Schanda Balázs kézikönyve így két szempontból is elismerésre méltó, hiszen egyfelől tisztázza az elválasztás magyar kritériumait és következményeit, a nemzetközi megoldások figyelembevételével. Másfelől pedig végig veszi az egyes konkrét területeket, különösen a pénzügyi lehetőségeket, amelyekkel az állam segíti az elválasztás tényleges megvalósulását, de egyúttal kielégíti polgárai jelentős hányadának alapjogaiból fakadó elvárásait. A mű megjelenését csak üdvözölhetjük, hiszen ez a kötet fontos és alapvető eligazítással szolgál mindazok számára, akik hivatalukból fakadóan foglalkoznak az állam és egyház működését érintő kérdésekkel, de ugyanígy segítséget nyújt az egyházi intézmények irányítói és tagjai számára.

SZUROMI Sz. Anzelm O Praem